

UMBERTO

GÜNLÜK
YAŞAMDAN
SANATA

Çeviri: KEMAL ATAKAY

9. BASKI

can
modern

UMBERTO ECO
GÜNLÜK
YAŞAMDAN
SANATA

Can Modern

Günlük Yaşamdan Sanata, Umberto Eco

İtalyanca aslından çeviren: Kemal Atakay

Umberto Eco'nun, *Il costume di casa*, *Dalla periferia dell'impero*, *Sette anni di desiderio* adlı kitaplarından derlenmiştir.

© RCS Libri S.p.A., Bompiani, Milano

Il costume di casa, 1973

Dalla periferia dell'impero, 1977

Sette anni di desiderio, 1983

© 2012, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Adam Yayınları, 1991

Can Yayınları'nda 1. basım: 2012

8. basım: Eylül 2019, İstanbul

Bu kitabın 8. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı, iç baskı ve cilt: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri

Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8

Yenibosna-Bahçelievler, İstanbul

Sertifika No: 44066

ISBN 978-975-07-3344-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750714627

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

UMBERTO ECO
GÜNLÜK
YAŞAMDAN
SANATA

DENEME

İtalyanca aslından çeviren

Kemal Atakay

Umberto Eco'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gülün Adı, 1986

Foucault Sarkacı, 1992

Önceki Günün Adası, 1995

Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, 1995

Ortaçağ'ı Düşlemek, 1996

Somonbalığıyla Yolculuk, 1997

Yanlış Okumalar, 1997

Beş Ahlak Yazısı, 1998

Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 1998

Açık Yapıt, 2000

Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın (J.-C. Carrière ile birlikte), 2010

Günlük Yaşamdan Sanata, 2012

Edebiyata Dair, 2016

Tez Nasıl Yazılır?, 2017

UMBERTO ECO, 1932'de İtalya'da Milano'ya bağlı Alessandria kasabasında doğdu. 1950'lerde İtalyan radyo-televizyonu RAI'nin kültür programlarını yönetti. 1959-1975 arasında İtalya'nın ünlü yayınevi Bompiani'nin edebiyatdışı yayınlar editörlüğünü üstlendi; *La Stampa*, *Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *L'Espresso* gibi gazetelere makaleler yazdı. 1970'lerde Bologna niversitesi'nde göstergebilim dersleri vermeye başlamış olan Eco, *Gln Adı*, *Foucault Sarkacı*, *nceki Günün Adası* ve *Baudolino* gibi romanlarıyla; modern kültürü ince bir mizah duyarlılığıyla ele alan *Açık Yapıt*, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, *Beş Ahlak Yazısı*, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, *Ortaçağ'ı Düşlemek*, *Somonbalığıyla Yolculuk*, *Yanılış Okumalar*, *Yorum ve Aşırı Yorum* ve *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın* (J.-C. Carrire ile birlikte) gibi deneme kitaplarıyla günümüzün en saygın yazarları arasına girdi. 19 şubat 2016 tarihinde aramızdan ayrıldı.

KEMAL ATAKAY, 1962'de Ankara'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdikten sonra ABD'de Illinois Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünde lisan-sst öğrenimi gördü. Çeşitli dergilerde çevirileri, inceleme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Guido Cavalcanti, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giacomo Leopardi, Cesare Pavese, Primo Levi, Italo Calvino, Octavio Paz gibi şair ve yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

I. YENİ BİR ORTAÇAĞ'A DOĞRU	
II. AŞIRIGERÇEKLİK İMPARATORLUĞU'NA YOLCULUK	
Yalnızlık Kaleleri	45
Kutsal Şeytan Tasvirleri	57
Büyülü Şatolar	71
Kurtuluş Manastırları	85
Kuklalar Kenti	97
Orwell'cı Ekoloji ve Ete Dönüşen Coca-Cola	111
III. YERALTI TANRILARI	
Orixà'lar Kimden Yana?	127
Ölüm Cezası Üzerine Diyalog	141
De Bibliotheca	151
IV. NESNELERİ OKUMA ÜZERİNE	
Sahtesini Yapma ve Toplumsal Uzlaşım	175
Medyanın Çoğalması	183
Gösteri Olarak Kültür	191
"Kazablanka" ya da Tanrıların Yeniden Doğuşu	199
Böğürsel Düşünce	207
Bir Başyapıt Kaça Mal Olur?	213

V. DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE

Felsefenin Tesellisi	223
Aquino'lu Aziz Tommaso'ya Methiye	229
Kaynakça	245
Dizin	247

I

YENİ BİR ORTAÇAĞ'A
DOĞRU

Son zamanlarda, üstelik birçok kesimde, yaşadığımız çağdan sanki yeni bir Ortaçağ'mış gibi söz edilmeye başlandı. Sorun, bunun bir kehaneti mi, yoksa bir saptamayı mı dile getirdiği. Başka bir deyişle: Şimdiden Yeni Ortaçağ'a girmiş bulunmakta mıyız, yoksa Roberto Vacca'nın düşündürücü kitabı *Medio Evo Prossimo Venturo*'da (Yakın Geleceğin Ortaçağı) belirttiği üzere, "Yakın gelecekte insanlık yeni bir Ortaçağ'a adım atacaktır" mı? Vacca'nın tezi, teknolojik çağa özgü büyük sistemlerin çöküşüyle ilgili; merkezî bir idarenin eşgüdüm içinde yönetemeyeceği, etkin bir yönetim mekanizması aracılığıyla bireysel olarak da denetlenemeyecek kadar geniş alanlara yayılmış, karmaşık yapıdaki bu sistemler er ya da geç çökecek, söz konusu çöküntü aynı zamanda bütün sanayi uygarlığının da gerilemesi sonucunu doğuracaktır. Vacca'nın oldukça ikna edici bir dille, bir tür gerçekleşmesi olası bir "senaryo" biçiminde ortaya koyduğu bu son derece karamsar varsayımı kısaca gözden geçirelim.

1. Bir kıyamet tasarısı

Günün birinde Amerika Birleşik Devletleri'nde karayolu trafiğindeki bir tıkanıklık ile demiryolu trafiğindeki

bir aksaklığın aynı zamana denk gelmesi, büyük bir havaalanına vardiyayı devralmaya giden personelin işyerine ulaşmasını engelleyecektir. Bir sonraki vardiya personelinin gelmemesi nedeniyle işe devam etmek durumunda kalan kontrol kulesi memurları yorgunluğun verdiği stresle, iki jet uçağının bir yüksek gerilim hattı üzerine düşecek biçimde çarpışmasına yol açarlar; bu hattaki elektrik yükünün zaten aşırı yüklü olan öteki elektrik hatlarına sıçraması, New York'u birkaç yıl önce de yaşamış olduğu bir *blackout*¹ ile karşı karşıya bırakır. Bu ikincisinin farkı, ilkinin oranla daha etkili, daha uzun süreli bir kesinti olmasıdır. Kar yağdığı, yollar yer yer trafiğe kapandığı için arabalar sonu gelmeyen kuyruklar oluştururlar; insanlar ısınmak için işyerlerinde ateş yakmaya başlarlar, itfaiyecilerin yetişip başa çıkamadığı yangınlar patlak verir. Birbirlerine telefon aracılığıyla ulaşmaya çalışan, dış dünya ile ilişkileri kesilmiş elli milyon insanın aynı anda telefonu kullanmasıyla telefon hatları çöker. İnsanlar karla kaplı yollarda ilerlemeye çalışırlar, yol boyunca ölüp kalanlar olur.

Her tür ihtiyaç malzemesinden yoksun kalarak yollara dökülmüş bulunan insanlar meskenlere, yiyecek maddelerine el koymaya çalışırlar, Amerika'da serbestçe satılan milyonlarca ateşli silah kullanılmaya başlanır, silahlı kuvvetler iktidarı tamamıyla ele geçirir, ama o da her yanı saran çöküşün kurbanı olur. Süpermarketler yağmalanır, evlerde yakacak mum kalmaz, soğuktan, açlıktan, hastanelerdeki yiyecek kıtlığından ölenlerin sayısı giderek artar. Birkaç hafta sonra bin bir güçlkle normal yaşam yeniden tesis edildiğinde, şehirleri ve kırsal kesimi kaplayan milyonlarca ceset salgın hastalıklar yaymaya başlayacak, bu da XIV. yüzyılda Avrupa nüfusunun üçte

1. (İng.) Şehir elektriğinin tamamıyla kesilmesi, bütün şehrin karanlıkta kalması. (Ç.N.)

ikisini yok eden kara vebaya eş büyük bir yıkıma yol açacaktır. Salgın hastalıklardan kurtulma çabası toplumsal bir psikoza dönüşecek, ilkinden çok daha acımasız bir McCarthy'cilik hüküm sürecektir. Bunalıma sürüklenen siyasal yaşam, merkezî iktidardan bağımsız ve özerk, kendi paralı askerleri ile özerk yargı organları bulunan bir dizi alt-yönetim birimine bölünecektir. Bunalım yaygınlık kazanırken, bu bunalımı daha kolay aşmayı başaranlar, zaten yetersiz yaşam koşullarında yaşamaya, ek-mek parası uğruna mücadele vermeye alışmış olan az gelişmiş yörelerin insanları olacaktır. Geniş göç hareketleri belirecek, bu göçler ırklar arası birleşme ve kaynaşmaların gerçekleşmesine, yeni ideolojilerin ülkeye girmesine ve yaygınlık kazanmasına yol açacaktır. Yasalar etkisini yitirdiği, kadastrolar ortadan kalktığı için, mülkiyet yalnızca "Kim nereye yerleşmişse, orası onundur" ilkesine dayanacaktır; öte yandan, hızlı çöküş şehirleri oturulabilir evlerden değil, eline geçirenin yerleştiği bir dizi harabeden oluşan yerler durumuna indirirken, küçük yerel otoriteler, çitler ve küçük kaleler kurmak yoluyla belli bir iktidarı ellerinde tutabileceklerdir. Bu noktada bütünüyle feodal yapının içine girilmiş bulunulacaktır, yerel iktidarlar arasındaki ittifaklar yasaya değil, karşılıklı tavizlere dayanacak, bireysel ilişkiler saldırganlığı ya da dostluğun, çıkar ortaklığının getirdiği ittifakları temel alarak kurulacak, gezginlere gösterilen konukseverlikle ilgili belli başlı görenekler yeniden canlanacaktır.

Bu durum karşısında, diyor Vacca, yapılacak tek şey, tam bir çöküşün yaşandığı bir ortamda, bugünden başlayarak, yeni bir Rönesans'ın gerçekleşmesi için gerekli bilimsel ve teknik bilgileri koruma ve gelecek kuşaklara aktarma çalışmalarına yönelecek, Ortaçağ'dakine benzer bir manastır örgütlenmesini planlamaktır. Bu bilgilerin nasıl derlenip toparlanacağı, aktarma süreci içinde yiti-

me, değişime uğramalarının ya da bazı gruplarca özel amaçlar doğrultusunda kullanılmalarının nasıl önleneceği ve benzeri sorunlar *Medio Evo Prossimo Venturo*'nun oldukça tartışma götürür son bölümlerini oluşturur. Ancak üzerinde durulması gereken nokta, başta da belirtildiği gibi, bu değildir. Önemli olan, Vacca'nın sunduğu bu tablonun gerçekleşmesi olası bir senaryo mu, yoksa şimdiden var olan bir durumun vurgulanarak ortaya konduğu bir betimleme mi olduğunu saptamak; daha sonra da, Rönesans'ın büyümesine kapılarak yazılmış bazı kültür kitaplarının Ortaçağ kavramına getirdiği olumsuz havadan kurtulmaktır. Öyleyse, önce Ortaçağ'dan ne anlaşılması gerektiğini belirlemeye çalışalım.

2. Alternatif Ortaçağ tasarısı

İlk olarak, Ortaçağ sözcüğünün birbirinden tamamıyla farklı iki tarihsel dönemi nitelediğini görüyoruz: İlki, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından 1000 yılına kadar sürer ve geniş halk topluluklarının zorbaca belli yerlere yerleştiiği, birbiriyle çatışan kültürlerin bir araya geldiği bir bunalım, bir çöküş dönemidir. Öteki ise, 1000 yılından başlayarak bize okulda Hümanizm adı altında öğrettikleri dönemin başlangıcına dek sürer. Birçok yabancı tarihçinin bu ikincisini tam anlamıyla bir gelişme, serpilme dönemi biçiminde değerlendirmeleri hiç de boşuna değil; hatta aynı tarihçiler, biri Karolenj döneminde, öteki XI. yüzyıl ile XII. yüzyıl arasında yaşanan, üçüncüsü ise bizim de "gerçek" Rönesans olarak görmeye alıştığımız dönem olmak üzere üç ayrı Rönesans'tan söz ederler.

Ortaçağ'ın bir tür soyut bir model içinde bir senteze ulaştırılabileceğini kabul etsek bile, yaşadığımız çağ bu iki Ortaçağ'dan hangisine denk görülecektir? İki çağ arasında bire bir bir koşutluk kurmaya kalkışmak safça bir tutum

olur, çünkü süreçlerin son derece hızlı yaşandığı bir çağda yaşıyoruz, bugün beş yılda gerçekleşen bir gelişme o zamanlar beş yüzyılda gerçekleşen bir gelişmeye karşılık gelebilir. Ayrıca dünyanın merkezi yerkürenin bütününe kapsayacak biçimde genişlemiş durumda; günümüzde farklı uygarlıklar, farklı kültürler ve farklı gelişim aşamasındaki topluluklar bir arada yaşıyorlar ve biz genel değerlendirmelerimizde Bengal'i "Ortaçağ koşulları"nın yaşandığı bir yer, New York'u son derece gelişmiş bir Babil ya da Pekin'i yeni bir Rönesans uygarlığının modeli olarak görme eğilimindeyiz. Öyleyse, eğer bir koşutluk kurulması gerekiyorsa, bu koşutluğun dünya uygarlığının belli anları ve durumları ile V. yüzyıldan XIII. yüzyıla uzanan bir tarihsel sürecin belirli anları ve durumları arasında kurulması gerekir. Elbette, belirli bir tarihsel ânı yaklaşık bin yıl süren bir dönemle karşılaştırmak fazlaca akademik bir yaklaşım olarak görülebilir, iş bu kadarla kalsa öyle görülebilirdi de. Ancak burada bir "Ortaçağ varsayımı" geliştirmeyi deniyoruz (şanki bir Ortaçağ kurma işini üstlenmişiz de, makul, geçerli bir Ortaçağ üretmek için gerekli malzemenin ne olduğunu düşünüyormuşuz gibi bir şey).

Bu varsayım ya da bu model laboratuvarında üretilmiş bütün ürünlerin içerdiği ortak özellikleri içerecektir: Bir seçimin ürünü olacak ve bu seçim bir amaca dayanacaktır. Bizim örneğimizde amaç, zamanımıza özgü eğilimlere ve durumlara ölçüt oluşturabilecek bir tarihsel imge ortaya çıkarmaktır. Bu bir laboratuvar oyunu olacaktır, ancak hiç kimse oyunların yararsız olduğunu söyleyemez. Çocuk oyun oynayarak dünyayı tanır, çünkü oyun sırasında taklidini yaptığı şeyi ileride gerçekten yapmak durumunda kalacaktır.

İyi bir Ortaçağ yapmak için ne gerekir? Her şeyden önce, çözülmeye yüz tutmuş büyük bir barış ortamı, dünyayı dil, gelenekler, ideolojiler, dinler, sanat ve tekno-

loji alanlarında bir çatı altında toplayan ve belli bir noktadan sonra idare edilemeyecek kadar karmaşık yapısı nedeniyle çöken uluslararası bir güç. Bu güç çöker, çünkü “barbarlar” sınırlara dayanmışlardır. Söz konusu toplulukların ille de kültürsüz oldukları söylenemez, ancak yeni gelenekler ve yeni bakış açıları getirmektedirler. Bu barbarlar, kendilerinden esirgenen zenginliği ele geçirmek istediklerinden, ya zor kullanarak içeri girecekler, ya da yeni inançlar ve yeni dünya görüşleri yayarak hüküm süren *Pax*'ın sosyal ve kültürel dokusuna sızacaklardır. Çöküşünün başlangıcında Roma İmparatorluğu'nu tehdit eden, Hıristiyan etik değildir; böyle bir tehdit, imparatorluğun hiçbir ayırım gözetmeksizin Helenistik kültürü, Doğu'nun Mitra ya da Astarte kültlerini kabul etmesi ve büyüye, yeni cinsel anlayışlara, çeşitli kurtuluş, umut tasarımlarına kapılarını açmasıyla kendiliğinden oluşmuştur. Roma İmparatorluğu yeni ırksal unsurları kabul etmiş, koşulların zorlamasıyla çok katı sınıf ayrımlarını ortadan kaldırmış, yurttaş olanlarla olmayanlar arasındaki, soylularla avam arasındaki farkı azaltmıştır. Zenginliğin paylaşımı konusunda belli sınıflara tanınan ayrıcalığı korumuşsa da, toplumsal roller arasındaki farkları yumuşatmıştır, başka türlü davranması da zaten mümkün değildir. Roma İmparatorluğu Roma kültürünü hızla egemen kültür konumuna getirmiş, iki yüz yıl önce aşağı ırklar olarak değerlendirilecek ırklardan kişilere yöneticilik görevi vermiş, birçok dinsel dogmayı ortadan kaldırmıştır. Aynı dönemde, yönetici sınıf klasik tanrılara, askerler Mitra'ya, köleler İsa'ya tapabilmektedirler. İmparatorluk sezgisel olarak, sistem açısından uzun vadede tehlikeli olabileceğini gördüğü inançları kovuşturmaktadır, ancak genel olarak sisteme egemen olan hoşgörü her şeyin kabul edilmesine olanak tanımaktadır.

Gerçi Büyük Barış'ın (askerî, sivil, toplumsal ve kül-

türel *Pax Romana*'nın) çöküşü bir ekonomik kriz ve iktidar boşluğu döneminin başlamasına yol açmıştır, ama “karanlık Ortaçağ”ın bu kadar “karanlık” görülmesinin tek nedeni, ruhban sınıfına karşı gösterilen haklı tepkidir. Aslında, bin yılından önceki erken Ortaçağ da (belki bin yılından sonraki dönemden daha çok), inanılmaz canlılıkta entelektüel etkinliklerin yaşandığı; barbar uygarlıklar, Roma kültürünün mirasçıları ve Hıristiyan-Doğulu kültürlerin biçim verdiği gruplar arasında hararetli diyalogların sürdüğü; yolculukların ve buluşmaların gerçekleştiği; insanlara yeni düşünceler yayan, onları değişik eserleri okumaya teşvik eden, akıl almaz şeyler icat eden İrlandalı keşişlerin Avrupa’yı bir uçtan bir uca kat ettiği bir dönem olmuştur... Kısacası, modern Batı insanı bu süreç içinde gelişmiştir, bu açıdan bir Ortaçağ modeli günümüzde neler olduğunu anlamamıza katkıda bulunabilir: Büyük Barış döneminin çöküntüye uğramasıyla bir bunalım ve güvensizlik ortamı oluşur, farklı uygarlıklar birbirleriyle çatışırlar ve yavaş yavaş yeni bir insan imgesi ortaya çıkar. Bu imge ancak daha sonra belirginlik kazanacaktır, ancak temel öğeler çoktan hazırdır ve dramatik bir kazançta için için kaynamaktadır. Pythagoras’ı insanlara tanıtan ve Aristoteles’i yeniden gündeme getiren Boethius, geçmişin kültür mirasını körü körüne yinelememekte, kültür yapmanın yeni bir biçimini keşfetmektedir ve son Romalı rolünü oynarken, aslında barbarlar sarayındaki ilk inceleme merkezini kurmaktadır.

3. Pax Americana krizi

Bugün *Pax Americana* krizini yaşamakta olduğumuz, günümüz tarihyazıcılığının da sıkça yinelediği bir gerçektir. “Yeni barbarlar”ı katı bir çerçeveye yerleştirmek –“barbar” sözcüğünün bizde uyandırdığı olumsuz

ve yanılıcı çağrışımları da düşünürsek– çocukça bir tutum olur: Yeni barbarların Çinliler mi, Üçüncü Dünya ülkelerinin halkları mı, protestocu gençlik mi, yoksa sözelimi Güney İtalya'dan Torino'ya göç eden ve Piemonte bölgesine öncekinden çok farklı bir çehre kazandıran göçmenler gibi çalışmak amacıyla kırsal kesimden büyük kentlere göçen insanlar mı olduğunu söylemek oldukça güç, tıpkı yoğun olarak varoşlarda yaşayan bu işçilerin sınır kapılarını zorlayan barbarlar gibi sınırları mı zorladıkları, yoksa şimdiden toplumsal dokunun içinde mi yer aldıkları konusunda bir şey söylemenin güç olduğu gibi. Öte yandan, Roma İmparatorluğu'nun çöküş dönemindeki barbarlar kimlerdi? Hunlarla Gotlar mı, yoksa ticaret ve din yoluyla imparatorluğun merkezini avuçlarının içine alan Asyalı ve Avrupalı topluluklar mı? Kesin olan tek şey, klasik Romalı insan tipinin giderek yok olduğuydu, tıpkı bugün *Robinson Crusoe*'da ilk şirini, Max Weber'de ise Vergilius'unu bulan Anglosakson kökenli girişimcinin, Liberal İnsan'ın yok olduğu gibi.

Kentin varoşlarındaki müstakil evinde oturan dik, kısa saçlı şirket çalışanı Eski Romalıların mirasçısı kimliğinde, ancak çocuğu örülü saçlarıyla Meksika pançosu giyiyor, Asya kökenli sitarı çalıyor, Budist metinleri ya da Leninist elkitaplarını okuyor ve çoğunlukla (tıpkı Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminde olduğu gibi) Hesse'yi, yıldız falını, simyayı, Mao düşüncesini, marihuanayı ve şehir gerillası tekniklerini birbiriyle bağdaştırabiliyor. Bu konuda bir fikir edinmek için Jerry Rubin'in *Do it!*'ini okumak ya da iki yıl önce New York'ta Marx, Küba ekonomisi ve astroloji üzerine kurslar düzenleyen "Alternate University"nin programlarını düşünmek yeterli olacaktır. Öte yandan, Romalı geleneğin temsilcisi olarak tanımladığımız kişi de, canı sıkıldığında, eş değiştirme oyununa katılarak püriten aile modelini temelinden sarsıyor.

Büyük bir korporasyon (çökmekte olan büyük bir sistem) içinde yerini alan bu dik, kısa saçlı Romalı, aslında şimdiden merkezî iktidarın mutlak çözülüşü sürecini, bir kurmacaya ve giderek daha soyut nitelikli bir ilkeler sistemine dönüşen merkezî iktidar (ya da iktidarlar) krizini yaşamaktadır. Sosyolog ve siyaset bilimcilerin bu konuyla ilgili eserlerinde, örneğin İtalyan sosyolog Furio Colombo'nun etkileyici incelemesi *Potere, gruppi e conflitto nella società neo-feudale*'de (Yeni Feodal Toplumda İktidar, Gruplar ve Çatışma), çağımızda tipik bir yeni Ortaçağ durumunun yaşandığı ortaya konmaktadır. Sosyoloji ile uğraşmamıza gerek kalmaksızın, hükümet kararlarının, büyük ekonomik kuruluşların kararlarından çok daha şekilci olduğunu hepimiz biliyoruz; bu kuruluşların, üstelik kamu imkânlarından yararlanarak, kendi özel telefon ağlarını ve bir çöküşü yaşayan merkezî eğitim politikasına alternatif olarak çok daha etkili sonuçlar veren kendi özel üniversitelerini kurmaya başlamaları da bir rastlantı değil. Pentagon ya da FBI'nın politikasının Beyaz Saray politikasından ne kadar bağımsız işleyebildiğini ise her gün gazetelerden okuyoruz.

“Teknolojik iktidarın ani saldırısı, kurumların eski önemini yitirmesine ve toplumsal yapının merkezinin ortadan kalkmasına yol açmıştır,” diyor Colombo, ve iktidar “açıkça toplumsal dokunun merkezî alanının, orta noktasının dışında örgütlenmekte ve her geçen gün genel ödev ve sorumluluklardan bağımsız bir alana doğru kayarak, çok açık bir biçimde ve birdenbire kurumların görece önemsizliğini ortaya koymaktadır.”

Sorunlar, hiyerarşik düzen ya da devletin yasal olarak belirlediği kurumlar aracılığıyla değil, prestij ve etkili baskı grupları aracılığıyla çözülmektedir. Colombo, 1970 yılının Ekim ayında New York hapisanesinde çıkan isyanı örnek gösteriyor: Bu olayda kurumsal otorite-

nin, Belediye Başkanı Lindas'ın tek yapabildiği, mahkûmları sağduyuya davet etmek olmuş, ancak uzlaşma önce mahkûmlarla gardiyanlar, daha sonra televizyonun etkin aracılığıyla gazetecilerle hapisane arasında sağlanmıştı.

4. Yaşam alanlarının Vietnamlaştırılması

Özel toplanma ve savunma alanlarından, özel ve paralı güvenlik güçlerinden yararlanarak karşılıklı dengeler kurmayı ve karşılıklı ödünler elde etmeyi başaran bu özel çıkarlar oyunu, Colombo'nun "yaşam alanlarının aşamalı olarak Vietnamlaştırılması" şeklinde adlandırdığı olguyla, yani yeni Ortaçağ çetelerinin saldırılarına karşı iş ve yaşam alanlarının berkitilmesi, korumaya alınması olgusuyla karşı karşıya bulunduğumuzu gösteriyor (yeni Ortaçağ çeteleri olarak tanımladığımız "Minutemen" ve "Kara Panterler" nedir ya da kimdir?). TWA'ya ait bir uçakla New York'a inmeyi deneyin: Tamamıyla özel bir dünyaya, Pan Am'ın terminaliyle hiçbir ilgisi olmayan, özerk idareli bir katedrale gireceksiniz. TWA'nın yoğun baskısı altındaki merkezî iktidar, bu havayolu şirketine diğerlerine oranla daha hızlı işleyen bir vize-gümrük kolaylığı getirmiştir. TWA ile uçarsanız, Amerika'ya beş dakikada girersiniz, diğer şirketlerle bir saat beklemek zorunda kalırsınız. Her şey hangi havayolu derebeyine bağlılık yemini ettiğinize bağlıdır, "Tanrı'nın elçileri" de –ki ideolojik olarak mahkûm etme ve aklama yetkisiyle donanmışlardır– kimileri için aşılması olanaksız dogmatik yasakları başkaları için kolaylıkla kaldıracaklardır.

Milano ya da Torino'da bir bankanın merkez şubesinin dış görünümünün ne kadar değiştiğini ya da –bir ölçü oluşturması açısından söylüyoruz– Roma'da RAI'nin ana binasının girişinde, baştan aşağı berkitilmiş bir şatoya adım atmadan önce, dahili güvenlik güçlerinin gerçekleşt-

tirdiği ne çok denetimden geçmek gerektiğini anlamak için Amerika'ya gitmek gerekmez. Büyük fabrikaların girişindeki berkitmeler ve sıkı güvenlik önlemleri de her gün karşılaştığımız olaylar arasında yer almaktadır. Bu noktada polis, bir iş yapsa da yapmasa da, merkezî iktidarın simgesel varlığını perçinler ve zaman zaman etkin bir sivil savunma gücüne dönüşebilir, ancak çoğunlukla yukarıda sözünü ettiğimiz kurumların paralı güvenlik güçleri kendi başına yeterli olmaktadır. Sapkın bir berkitme sorun olmaya başladığı anda da (örneğin Milano Üniversitesi'nin fiili ayrıcalıklarla donatılmış alanını düşünün), merkezî iktidar Devlet İmgesi'yle ilgili otoriteyi yeniden tesis etmek üzere devreye girmektedir; ne var ki, bir kaleye dönüşen Milano Mimarlık Fakültesi örneğinde, merkezî iktidar ancak değişik kesimlerden derebeyleri, sanayi devleri, gazeteler ve Hıristiyan Demokrat yurttaşların "Düşman kale yıkılmalıdır" yönündeki kararı üzerine devreye girmiştir. Ancak o zaman merkezî iktidar, bu durumun yıllardan beri yasadışı olduğunu fark etmiş ya da öyle olduğuna inanmış gibi görünmüş ve fakülte kurulumu suçlamıştır. Daha büyük derebeylerinin baskısı dayanılmaz bir düzeye erişinceye dek, bu sapkın şövalyelerin ya da benzetme yerindeyse bu baştan çıkmış keşişlerin feodal toprağı kendi yasaları, kendi oruç dönemleri ya da kendi ahlaksızlıklarıyla baş başa bırakılmıştır.¹

1. Öğrenciler, sınıflar aşırı kalabalık ve öğretim aşırı derecede otoriter olduğu için protesto eylemlerine girişirler. Profesörler dersliklerdeki çalışmayı öğrencilerle düzenlemeye hazırdırlar, ancak olaya kolluk güçleri müdahale eder. Bir çatışmada beş öğrenci öldürülür (1200 yılı). Profesörlere ve öğrencilere özerklik veren bir reform yürürlüğe konur; üniversite rektörü altı profesörün önerdiği adayın ders verme yetkisini reddedemeyecektir (1215 yılı). Notre Dame rektörü, Aristoteles'in kitaplarını yasaklar. Öğrenciler, fiyatlarının aşırı yüksek olduğunu öne sürerek bir hanı işgal edip yıkarlar. Kolluk güçleri örgütünün başı, bir okçu birliğiyle olaya müdahale eder ve yoldan geçen kişilerin yaralanmasına neden olur. Çevredeki sokaklardan öğrenci grupları çıkagelir ve kaldırım taşlarını söküp, bu taşları fırlatarak güvenlik güçlerine

Umberto Eco, her ne kadar romancılığıyla ön planda olsa da, roman yazmadan önce de sanatı, kültürel ve bilimsel tartışmaları gazete ve dergilerde yayımladığı yazılarla yönlendiriyordu. *Günlük Yaşamdan Sanata*, Eco'nun Antik Yunan'dan Ortaçağ'a, Rönesans'tan bilişim çağına uzanan derin birikimiyle göz kamaştırıcı bir kitap.

Umberto Eco, en çetrefil konuları her kesimden okurun kolayca anlayabileceği bir dille anlatır. Ancak ona özgü ironi, sanatın günlük yaşamın hemen hemen her alanıyla bağlarını kurcaladığı bu denemelere müthiş bir okuma keyfi katıyor: Ortaçağ, medya, gösteri kültürü, idam cezası, Coca-Cola... Çağdaş yaşamın tüm göstergeleri, Eco'nun hayranlık verici yorumlarıyla yeni değerlendirmelere açılıyor.

#deneme #göstergebilim #bilişim #sanat #ceza #kültür #felsefe

